

ĐỐI THOẠI LIÊN TÔN GIÁO TRONG ĐIỀU KIỆN MỚI

Tóm tắt: Tôn giáo là một thực thể bao trùm toàn bộ cuộc sống con người, cá nhân và xã hội, lý trí và tình cảm,... Do đó, đối thoại liên tôn giáo cũng phải mang nhiều hình thức, nhiều dạng khác nhau. Hình thức đối thoại liên tôn giáo càng đa dạng, càng phong phú, tôn giáo sẽ có được càng nhiều đóng góp cho việc xây dựng xã hội.

Từ khóa: Đối thoại, liên tôn giáo.

1. Tầm quan trọng của vấn đề

Khi nói đến vấn đề đối thoại liên tôn giáo, chúng ta đụng đến một vấn đề lớn và bao quát, không phải chỉ vì nó liên quan đến một phần rất lớn của nhân loại, thuộc một lịch sử rất lâu dài của thế giới, mà còn, và nhất là, tôn giáo, qua các hình thức khác nhau, chi phối hầu như trọn vẹn cuộc sống con người, từ lý trí đến tình cảm, con người riêng tư và con người xã hội, con người nhìn về quá khứ hay hướng đến tương lai... Chúng ta sẽ khó có thể có một ý tưởng tương đối đầy đủ về đối thoại liên tôn giáo nếu không có một cái nhìn tổng quát về chính tôn giáo. Hans Küng, được xem là một trong những người cổ vũ tích cực cho đối thoại liên tôn giáo qua việc tổ chức các cuộc đối thoại này và in ấn để phổ biến một cách rộng rãi kết quả của các cuộc đối thoại, đã mở đầu tập sách ghi lại các bài trao đổi về các tôn giáo thế giới với đoạn mô tả tôn giáo như sau:

“Tôn giáo còn hơn là một vấn đề thuần túy lý thuyết, thuần túy về quá khứ, dành cho các nhà nghiên cứu và chuyên môn vốn quen lục lợi trong các văn bản chứa trong kho lưu trữ. Không, tôn giáo, như được phác họa ở đây, luôn vượt quá các thứ này, là sống cuộc sống được khắc ghi trong tâm khảm con người, do đó, đối với tất cả mọi tín đồ tôn giáo, một cái gì cực kỳ đương thời, là nhịp đập của từng hơi thở cuộc sống thường ngày của họ. Tôn giáo có thể được sống theo truyền thống, hời hợt, thụ động hay với sự rung động sâu thẳm, một cách dần dần và năng động. Tôn giáo là cái nhìn của niềm tin về cuộc sống, một cách tiếp cận cuộc sống, một cách sống, và do đó, một mô hình căn bản, bao gồm cá nhân và

* Nhà nghiên cứu, Tp. Hồ Chí Minh.

xã hội, con người và thế giới, qua đó, một con người (dù chỉ ý thức một phần về điều này) thấy và trải nghiệm, suy tư và cảm giác, hành động và đau khổ, mọi sự. Nó là một hệ thống các tọa độ hoạt động có nền tảng siêu việt và nội tại cũng như hiện sinh. Tôn giáo cung cấp một ý nghĩa toàn diện cho cuộc sống, bảo đảm những giá trị tối hậu và những chuẩn mực vô điều kiện, tạo thành một cộng đồng và quê hương tinh thần”¹.

Đây không phải là một định nghĩa tôn giáo nói chung, mà hơn thế, là một bức tranh phác họa một cách tổng quát cái địa bàn phức tạp, gồm nhiều mặt mà bất kỳ cuộc đối thoại liên tôn giáo nào cũng phải quan tâm để ý đến trước khi bước vào.

Trước một vấn đề quan trọng và lớn lao như thấy trên đây, bài viết này không có tham vọng trình bày một cách đầy đủ và trọn vẹn vấn đề đặt ra, mà chỉ xin gói gọn vào một số điểm mà có thể được xem là thiết yếu của đối thoại liên tôn giáo, được triển khai từ cái nhìn của một người Kitô hữu, một người Kitô hữu Công giáo. Và thay vì liệt kê, một cách khách quan và ít nhiều trừu tượng, những điều kiện, những mục tiêu, cách thức hay thái độ khác nhau thường thấy, hay cần có, của đối thoại liên tôn giáo nói chung, được rút ra từ các văn kiện chính thức của các Giáo hội, bài viết chỉ xin giới thiệu ở đây, một số cuộc đối thoại liên tôn giáo, trong vô số các cuộc đối thoại đã và đang diễn ra hiện nay trên thế giới, để từ những thực tế đã và đang diễn ra, chúng ta có được một khái niệm phong phú hơn về một thực tại vốn phức tạp này.

2. Vấn đề từ ngữ: đối thoại liên tôn và đối thoại liên tông

Đối với người Kitô hữu, đối thoại tôn giáo có thể được nhìn dưới hai khía cạnh: Đối thoại liên *tông* và đối thoại liên *tôn*. *Tông* ở đây được hiểu là “tông phái”² và ám chỉ cụ thể về Chính Thống giáo, Tin Lành và Công giáo, tạm gọi là ba nhánh có chung nguồn gốc là Kitô giáo và chỉ tách ra sau này: Chính Thống giáo vào thế kỷ XI; Tin Lành vào thế kỷ XVI, còn lại là Công giáo Roma. Đối thoại liên tôn giáo là đối thoại giữa các tôn giáo nói chung có nguồn gốc và sự phát triển khác nhau³. Đối thoại liên tông và đối thoại liên tôn giáo có những điểm nhấn khác nhau.

2.1. Đối thoại liên tông

Cuộc đối thoại liên tông có thể có tính cách cá nhân, tức giữa các tín đồ của mỗi tông giáo và tính cách chính thức quy tụ các thành viên được xem là đại diện chính thức, do các tông giáo đề cử. Các đại diện này làm thành một tổ chức duy nhất, có tính cách lâu dài, để bàn cãi, trao đổi về một vấn

đề có tính cách lý thuyết, liên quan đến niềm tin tôn giáo, được các tông phái hiểu khác nhau, từng được tranh cãi và thậm chí, đã dẫn tới những vụ thường được gọi là “ly khai”. Việc trao đổi nhằm đi tới một sự đồng thuận khiến các tông phái có thể hiệp nhất trở lại làm một như thuở xưa, trước khi có sự chia rẽ, sau khi gạt bỏ những khác biệt, hiểu lầm do nhấn mạnh quá mức tới một khía cạnh, một ý nghĩa đến độ phủ nhận các khía cạnh khác, các ý nghĩa khác do tông phái khác chủ trương chẳng hạn. Cuộc đối thoại này cũng thường được gọi là đối thoại đại kết Kitô giáo.

Đối thoại liên tông có tính cách chính thức

Nhà thần học Hans Küng, trong cuốn “Các nhà tư tưởng lớn của Kitô giáo”, đã nói đến Văn kiện Malta, một văn kiện quan trọng được xem như kết quả của một nỗ lực đối thoại liên tông và chính thức giữa Giáo hội Công giáo Roma và Liên hiệp Thế giới Các giáo hội Luther (Tin Lành):

“Năm 1971, trên hòn đảo Malta thuộc Địa Trung hải, một Ủy ban nghiên cứu của Liên hiệp Thế giới Các giáo hội Luther và Giáo hội Công giáo Roma đã có được một văn kiện chung được chuẩn bị trước một cách kỹ lưỡng. Sự đồng thuận đã được xác định trong Văn kiện Malta này”. Và tác giả trích dẫn văn kiện này: “Ngày nay, trong việc giải thích sự công chính hóa, đã có một sự đồng thuận lớn”⁴

Giữa các cá nhân, không có tính cách chính thức

Cuộc đối thoại liên tông giữa các cá nhân hay không có tính cách chính thức có thể diễn ra theo nhiều cách thức khác nhau. Chẳng hạn, việc một số tác giả thuộc ba tông phái: Chính Thống giáo, Tin Lành và Công giáo cùng hợp tác với nhau để thực hiện một công trình giới thiệu một số tôn giáo thế giới, có tựa đề “Le Fait Religieux”⁵ do Jean Delumeau chủ biên. Phần đầu của công trình về Kitô giáo gồm hai phần, phần một giới thiệu Kitô giáo nói chung, phần hai trình bày riêng rẽ về Chính Thống giáo, Tin Lành và Công giáo.

Phần Kitô giáo nói chung gồm ba bài viết, về ba nội dung khác nhau nêu lên những đặc điểm có thể nói là then chốt của Kitô giáo và do đại diện của mỗi tông phái viết: *Đức Kitô trong Kinh Credo* (Tin Kính) do Olivier Clément (Chính Thống giáo); *Thánh Kinh và Kitô giáo* do Jean Baubérot (Tin Lành) và *Đời sống Kitô hữu và niềm hy vọng cứu độ* do Jean Rogues (Công giáo) trình bày.

Phần giới thiệu từng tông phái trong ba tông phái cũng do ba tác giả trên đây trình bày, theo những gì mỗi người hiểu và xác tín: *Công giáo*

(Jean Rogues; *Giáo hội Chính Thống giáo* (Olivier Clément); *Tin Lành* (Jean Baubérot).

Phần về Kitô giáo này được khởi đầu với một khẳng định chung của cả ba tác giả thuộc ba tông phái khác nhau, cùng ký tên:

“Người ta thường phân biệt Chính Thống giáo, Công giáo, Tin Lành. Thật ra, căn bản vẫn là Kitô giáo. Đã hẳn, có những điểm khác nhau và đôi khi vì những điểm khác nhau này mà các gia đình Kitô giáo đã đi tới chỗ cắt đứt quan hệ với nhau, nhưng cũng không ngăn cản Kitô giáo là một. Do đó mà có nhan đề này. Chúng tôi cùng chuẩn bị chung bài này, dù mỗi chúng tôi thuộc về một trong ba gia đình Kitô giáo ấy. Điều chúng tôi muốn nhấn đến là làm sáng tỏ Kitô giáo là gì trong sự thống nhất thâm sâu cũng như trong sự khác biệt đôi khi dẫn đến đoạn tuyệt trong lịch sử Kitô giáo”⁶.

Khẳng định này có thể được xem như bước đầu có tính cách gợi ý cho một sự đối thoại giữa ba tông phái, tìm ra những điểm giống nhau và cả những điểm khác nhau, để có thể gặp gỡ nhau vì có chung nguồn gốc và ra khỏi tình trạng tách biệt như những kẻ xa lạ vì những điểm khác nhau.

2.2. Đối thoại liên tôn

Một cách đối thoại liên tôn giáo, độc đáo và cũng rất bổ ích, tuy chưa trọn vẹn, đó là hình thức đối thoại do Hans Küng tổ chức tại Đại học Tübingen, năm 1982, trong khuôn khổ của chương trình Nghiên cứu Tổng quát của Đại học này. Cuộc đối thoại diễn ra dưới hình thức mười hai buổi thuyết trình và trao đổi trước nhiều cử tọa của một số tôn giáo thế giới, cụ thể, Islam giáo, Ấn giáo, Phật giáo và các tôn giáo Trung Hoa. Mỗi buổi thuyết trình và trao đổi là một bài về một trong các tôn giáo kể trên và một bài “trao đổi” của H. Küng, với vai trò người trao đổi trình bày quan điểm của Kitô giáo về vấn đề được nhà khoa học nêu lên.

Kết quả của các cuộc đối thoại này đã được các tác giả đồng thuận phổ biến trong hai tập sách khá đồ sộ, được dịch ra nhiều thứ tiếng⁷ và được phát hành rộng rãi.

Tuy nhiên, bản thân Hans Küng cũng nhìn nhận đây mới chỉ là bước đầu của cuộc đối thoại, vì mới chỉ diễn ra giữa các học giả, những nhà chuyên môn về từng tôn giáo. Nó có thể mang tính khách quan khoa học, nhưng chưa đủ, mà còn phải chứa chất cả tấm lòng, tình cảm và sự dấn thân của một tín đồ tham gia đối thoại. Hans Küng kết luận: dấu sao, đây

cũng là một bước cần thiết để cuộc đối thoại thực sự có thể diễn ra trong phần tiếp theo. “Một nỗ lực đối thoại như vậy chỉ thực sự có ý nghĩa nếu từng tôn giáo nhận ra chính mình trong các chân dung được phác họa về các tôn giáo này”⁸.

Khẳng định này của Hans Küng cho chúng ta hiểu thêm rằng để cuộc đối thoại liên tôn giáo trở nên thực sự hữu ích và theo đúng nghĩa, những người tham gia đối thoại trước tiên phải là những tín đồ của các tôn giáo. Vì đây là một hoạt động không chỉ liên quan đến trí óc mà cả con tim.

3. Tính đa dạng của đối thoại liên tôn giáo

Nếu hiểu tôn giáo theo cách thức Hans Küng mô tả và được ghi lại ở phần đầu bài (và chẳng có lý do gì để bác bỏ) thì đối thoại liên tôn giáo có thể, và phải, được thực hiện bằng ngôn ngữ không chỉ của lý trí mà còn của cả con tim, bằng ngôn ngữ của câu kinh và bằng cả ngôn ngữ của sự thỉnh lặng chiêm niệm, của sức mạnh trong hành động vì hạnh phúc con người trên cơ sở giáo lý của tôn giáo mình tin theo. Những hình thức đối thoại này, quả thực, ngày càng nhiều trong tình hình thế giới đang được toàn cầu hóa như hiện nay.

3.1. Những tuyên bố về một hiểm họa đang đe dọa thế giới

Những tuyên bố công khai của các tôn giáo về cùng một vấn đề của thế giới và của nhân loại trên cơ sở của niềm tin tôn giáo của mình cũng có thể được xem là một hình thức đối thoại liên tôn giáo, mặc dù các tuyên bố này diễn ra biệt lập nhau và khác nhau về thời gian. Các tuyên bố của Chính Thống giáo, Công giáo và Islam giáo trước hiểm họa biến đổi khí hậu toàn cầu hiện nay, trước thềm Hội nghị quốc tế về biến đổi khí hậu COP 21 - sẽ diễn ra tại Paris vào tháng Mười Hai 2015, có thể được kể là một đối thoại liên tôn theo nghĩa này.

Theo sáng kiến của *Quỹ Islam giáo dành cho sinh học và các khoa học về môi trường*, *Tổ chức liên tôn Greenfaith* và *Tổ chức nhân đạo quốc tế của Islam giáo Islamic Relief*, ngày 18 tháng 8 vừa qua, 60 nhà lãnh đạo Islam giáo đến từ 22 quốc gia họp tại Istanbul, đã đưa ra “Tuyên bố của Islam giáo về sự biến đổi khí hậu toàn cầu”. Được biết, cuộc tập họp tại Istanbul này có sự có mặt của một số nhân vật thuộc các tôn giáo khác như Martin Kopp, thần học gia Tin Lành và là khách mời tại hội nghị Istanbul, với tư cách đại diện Liên hiệp Luther Thế giới - một linh mục Công giáo Mỹ và một *rabbi* (Do Thái giáo) đến từ Jerusalem.

Trong bản văn rất súc tích gồm tám trang giấy của bản Tuyên bố, những người ký tên trước tiên đã lặp lại các kết luận khoa học của các chuyên gia trong tổ chức GIEC (Nhóm chuyên gia liên chính phủ về biến đổi khí hậu), đặc biệt là báo cáo thứ năm của các nhà khí hậu học công bố vào năm 2014 - cũng như của Millenium Ecosystem Assessment (Đánh giá thiên niên kỷ về hệ sinh thái), một báo cáo có tính toàn cầu về tính khác biệt sinh học được chương trình Liên Hiệp Quốc về môi trường chấp nhận năm 2005. Kế đó, dựa trên nhiều trích dẫn Kinh Qur'an, Tuyên bố định rõ một thứ "thần học Islam giáo về thiên nhiên". Cuối cùng, trong phần thứ ba - phần quan trọng nhất về mặt chính trị - Tuyên bố bày tỏ lập trường rõ ràng chống lại việc sử dụng các năng lượng hóa thạch và ủng hộ sự phát triển mạnh mẽ các năng lượng tái tạo. Với các nước giàu và các nước sản xuất dầu, Tuyên bố kêu gọi: "Chúng tôi kêu gọi đặc biệt các nước giàu có và các nước sản xuất dầu mở ra con đường loại bỏ dần dần khí đốt có hiệu ứng nhà kính, trợ giúp về mặt kỹ thuật và tài chính cho các nước nghèo hơn, đầu tư mạnh mẽ vào một nền kinh tế xanh".

Bản Tuyên bố cũng có những đoạn rất mạnh mẽ về "lòng tham của con người" trong việc khai thác các nguồn tài nguyên tự nhiên, hoặc lên án "việc chúng ta sử dụng một cách bất hợp lý và theo chủ nghĩa ngắn hạn các nguồn tài nguyên hóa thạch" dẫn đến "sự hủy hoại chính các điều kiện làm cho sự sống trên Trái Đất tồn tại được". Và bản Tuyên bố kết thúc với lời kêu gọi: "Chúng tôi kêu gọi tất cả các nhóm hãy phối hợp, hợp tác và tranh đua một cách thân thiện cùng chúng tôi trong nỗ lực này và chúng tôi hoan nghênh những đóng góp đáng kể của các tôn giáo khác, vì tất cả chúng ta có thể đều là những người thắng trong cuộc đua này"⁹.

Sự kiện trên đây không thể không làm cho người ta nhớ lại Thông điệp¹⁰ của Giáo hoàng Francis của Công giáo, được công bố hồi tháng 6 trước đó về trách nhiệm của thế giới trong việc gìn giữ và bảo vệ hành tinh của chúng ta cũng nhân Hội nghị quốc tế về Biến đổi khí hậu sắp tới tại Paris. Đồng thời, một số phương tiện truyền thông cũng đã nhắc lại lập trường của Chính Thống giáo được công bố mấy năm trước đây về mối hiểm họa này của thế giới. Chúng ta đang được chứng kiến sự kiện một "mặt trận liên tôn giáo", trên cơ sở và nhân danh niềm tin tôn giáo của các tôn giáo khác nhau và vì sự tồn tại của Trái Đất, vì sự phát triển bền vững của con người, trước một hiểm họa mà cả nhân loại đang phải đối diện.

3.2. *Hiểu nhau để sống với nhau trong hòa bình và yêu thương*

Gần đây, để giúp các Kitô hữu của mình hiểu được đức tin của anh chị em tín đồ Islam giáo đang sống cùng với mình trong xã hội, các giám mục Canada trong Ủy ban Toàn quốc Liên lạc giữa các Kitô hữu và tín đồ Islam giáo đã cho xuất bản một tập sách mỏng gồm các câu hỏi đáp về các điểm chính của Islam giáo với hy vọng việc phát hành tập sách mỏng này sẽ “tạo thuận lợi cho việc hiểu biết và đối thoại giữa các thành phần khác nhau trong dân chúng”, đặc biệt tại Canada.

Dưới hình thức hỏi đáp đơn giản, tập sách mỏng gồm vôn vẹn tám trang lần lượt giới thiệu với người đọc một số vấn đề tín đồ Công giáo cần biết và cần làm như: người Công giáo cần phải hiểu biết về Islam giáo; nguồn gốc của Islam giáo; giáo huấn và năm trụ cột của Islam giáo; các niềm tin được người Công giáo và Islam giáo cùng chia sẻ (một Thiên Chúa tạo dựng duy nhất, kẻ chết sống lại...) và các sự khác biệt giữa hai bên (người Islam giáo *tôn kính* Đức Jesus như một tiên tri, trong khi người Công giáo *thờ kính* Chúa Jesus, Con Thiên Chúa; trong Islam giáo, Thiên Chúa bày tỏ ý muốn của Ngài, trong khi đối với Công giáo, Thiên Chúa không chỉ truyền đạt ý muốn của Ngài, mà còn trao ban chính mình Ngài...), v.v.. Tập sách cũng đã lưu ý các tín hữu: “Cảnh giác đối với cạm bẫy của từ ngữ là điều quan trọng”, tập sách mỏng này nhấn mạnh đến việc cả hai - Kitô hữu và người Islam giáo - có thể sử dụng cùng một thuật ngữ (cầu nguyện, bố thí hay hành hương...) hay nói về cùng một nhân vật (Abraham, Moise, Jesus...) nhưng với một ý nghĩa khác nhau. “Do đó, trong các cuộc đối thoại, cần phải có những cuộc thảo luận rõ ràng và cởi mở để tránh những hiểu lầm”.

Tập sách của Hội đồng Giám mục Canada cũng đưa ra một bức tranh tổng quát về sự hình thành và hiện trạng của cuộc đối thoại liên tôn giáo, qua bốn hình thức thường được gọi lên: (1) Trong cuộc sống; (2) Bằng hành động, (3) Trao đổi thần học giữa các chuyên gia; và (4) Đối thoại về kinh nghiệm tôn giáo tạo thuận lợi cho tình liên đới trong cầu nguyện.

Lần lượt trích dẫn Văn kiện¹¹ của Công đồng chung Vatican II về quan hệ giữa Giáo hội và các tôn giáo ngoài Kitô giáo, đặc biệt là người Islam giáo, diễn văn của các Giáo hoàng John Paul II tại Kaduna (Nigeria) hồi tháng 2/1982, Giáo hoàng Benedicto XVI trong chuyến viếng thăm Đền thờ Islam giáo tại Thổ Nhĩ Kỳ năm 2006, và Giáo hoàng Francis trong một diễn văn tại Ankara vào tháng 11/2014, tập sách của các giám mục Canada gọi lên cho thấy rằng, mỗi người đều có thể góp phần vào cuộc

đối thoại giữa các tín đồ Islam giáo và Kitô hữu. “Số tín đồ của hai tôn giáo này chiếm phân nửa dân số thế giới. Nếu không có hòa bình và công lý giữa hai cộng đồng tôn giáo này, trên thế giới sẽ không thể có được nền hòa bình có ý nghĩa. Tương lai của thế giới tùy thuộc vào hòa bình giữa các tín đồ Islam giáo và Kitô giáo”.

Được thiết lập từ hơn mười lăm năm nay, Ủy ban Liên lạc này đã được biết đến qua nhiều dự án khác nhau, chẳng hạn “Gia đình gặp gỡ gia đình” (sự kết nghĩa giữa hai gia đình Islam giáo và Kitô giáo để hiểu rõ nhau hơn qua hành động xã hội) và “Bữa ăn tối nhận biết nhau” (một người Islam giáo và một Kitô hữu được cảm ơn vì đóng góp của họ vào việc hiểu biết nhau giữa tín đồ Islam giáo và Kitô giáo). Vào tháng 3/2015, CLNCM đã tổ chức một cuộc tọa đàm công cộng về “Các quyết định trong việc chăm sóc giờ phút cuối đời”, nhằm tạo dịp để các quan điểm của Islam giáo và Kitô giáo cọ xát nhau.

Tập sách mỏng này của Hội đồng Giám mục Canada nằm trong khuôn khổ của một loạt sách có tên gọi “Một Giáo hội đối thoại”. Hai tập sách khác đã được xuất bản có nhan đề “Dấn thân đại kết của Công giáo” và “Tiến tới việc tái lập sự hiệp nhất giữa các Kitô hữu”¹².

3.3. Đối thoại bằng chiêm niệm

Một cuộc gặp gỡ và “đối thoại liên tôn giáo” độc đáo được tổ chức tại Ấn Độ, vào năm 1989, quy tụ khoảng hai mươi tín đồ thuộc nhiều tôn giáo khác nhau - Phật giáo, Ấn giáo, Tin Lành và Công giáo, từ các quốc tịch khác nhau, Việt Nam, Hàn Quốc, Ấn Độ... Tuy có quá nhiều cái khác nhau, nhưng họ được tập chung sống dưới cùng một mái nhà, ăn tại cùng một bàn ăn, hăng ngày ngồi lại với nhau trong cùng một căn phòng để cùng cầu nguyện với nhau, theo gợi ý của từng người tham dự, lắng nghe mỗi người nêu lên những niềm tin trong tôn giáo của mình, không trao đổi hay tranh luận, đã thúc đẩy mình hành động “vì hạnh phúc của đồng loại”. Mười lăm ngày “đối thoại liên tôn giáo” này quả đã đem lại cho người tham dự một trải nghiệm quý báu về Đối thoại liên tôn giáo. Có thể mỗi người chưa biết gì nhiều về niềm tin tôn giáo của người bên cạnh, nhưng có thể tất cả đã có được một sự gặp gỡ thâm sâu, khó tả nhưng làm họ gần nhau hơn, hiểu nhau hơn...

3.4. Đến với Sự thật

Đường đi của đối thoại liên tôn giáo dĩ nhiên là dẫn đến sự thật. Sự thật của tôi, của anh, và cũng là sự thật chung của mọi người? Phát biểu

trả lời phỏng vấn của một tờ báo của Đạt Lai Lạt Ma nhân ngày kỷ niệm sinh nhật thứ 80 của Ngài được tổ chức tại Ấn Độ hồi tháng 7 vừa qua, rất đáng được mọi người quan tâm tới đối thoại liên tôn giáo suy nghĩ. Buổi lễ quy tụ một số nhân vật của các tôn giáo khác nhau: một tu sĩ của đạo Jain, một *rabbi* của Do Thái giáo, một giám mục của Công giáo, một *imam* của Islam giáo, một tư tế đạo Zoroastre, các tu sĩ Phật giáo, Tenzin Gyatso, truyền thừa thứ 14 của dòng Đạt Lai Lạt Ma, được giới thiệu là người “được cả thế giới biết đến như vị thầy tinh thần vĩ đại, nhà hoạt động vì hòa bình không biết mệt mỏi”¹³. Nhân dịp này, ký giả người Pháp François Gautier đã thực hiện cuộc phỏng vấn Đạt Lai Lạt Ma tại New Delhi (Ấn Độ). Trong bài phỏng vấn, được công bố sau này trên *Le monde des Religions* [Thế giới các Tôn giáo] (Online), ngày 24/10/2014, một câu trả lời của Đạt Lai Lạt Ma có thể gợi lên cho chúng ta một nét rất đáng quan tâm suy nghĩ khi bàn về đối thoại liên tôn giáo:

“Mặt khác, tôi đã luôn nói với người ta rằng thay vì nghĩ rằng chỉ có một chân lý duy nhất và một tôn giáo duy nhất, cần phải chấp nhận sự kiện có nhiều chân lý và nhiều tôn giáo tồn tại... Đồng thời, tôi chẳng muốn chút nào người ta cải từ một tôn giáo này sang một tôn giáo khác: tôi theo Phật giáo và đối với tôi Dharma của Đức Phật luôn là một chân lý vĩnh cửu và phổ quát; còn các bạn, các bạn là các Kitô hữu và các bạn hãy cứ là người Kitô hữu. Điều này xem ra mâu thuẫn, nhưng hai chân lý bổ sung cho nhau”¹⁴.

Một suy tư của một thành viên của cộng đồng Taizé¹⁵ (Pháp) có thể cho chúng ta mượn tượng sự bổ sung này: “Ấn Độ, Phật giáo và Châu Á thâm trầm, nói với tôi rằng: chỉ có vực thẳm này là quan trọng, không dung mạo, đó là một đại dương của cực lạc, nơi mọi thứ hòa tan, chúng ta chỉ còn là những con búp bê bằng muối được mời gọi hòa tan. Châu Âu nói với tôi: mỗi con người hiện hữu theo một cách duy nhất, nhưng những cái duy nhất này là những hòn đảo nhỏ trong một đại dương khác, đại dương của sự đơn độc. Phải chọn lựa thế nào đây: hoặc là sự hiệp nhất hòa tan, hoặc là sự khác biệt không thể giao cảm? Hay chẳng có sự hiện hữu của tôi cũng như của người khác, hay chúng ta hoàn toàn tách biệt nhau. Chính lúc đó đã vang lên trong tôi những lời của Đức Jesus trong Tin Mừng theo Thánh John: “Thầy và Cha Thầy, là một”; rồi nói về con người: “Họ hãy nên một như Thầy và Cha Thầy là một”. Tôi cũng có đọc cuốn sách của một nhà thần học lớn người Nga lưu vong, trong đó ông nói về sự trùng hợp không tưởng tượng nổi nhưng đáng tôn thờ nơi

Thiên Chúa (nghĩa là nơi cả con người, hình ảnh của Chúa) của sự hiệp nhất tuyệt đối và của sự đa dạng tuyệt đối. Cùng lúc, ý nghĩa của sự hiệp nhất theo Ấn giáo và ý nghĩa của sự khác biệt theo Châu Âu. Điều đó được gọi là sự Hiệp thông, điều đó được gọi là Ba Ngôi, sự viên mãn và cội nguồn của tình yêu”¹⁶.

3.5. Đối thoại liên tôn giáo biến đổi con người

Tại Hội nghị có chủ đề “Từ tính cách đa dạng văn hóa đến đối thoại liên tôn giáo ở vùng Địa Trung Hải”, quy tụ các nhân vật hoạt động văn hóa của Giáo hội Công giáo, Giáo hội “copte” và Islam giáo, được tổ chức tại Trung tâm Saint-Étienne ở Cairo (Ai Cập), trong các ngày từ 15 đến 18/02/2015, Linh mục Bernard Ardura, Thư ký của Hội đồng Tòa Thánh (Roma) về văn hóa, đã khẳng định vai trò của đối thoại tôn giáo trong việc xây dựng một xã hội thân thiện: “Đối thoại liên tôn giáo là cách tốt nhất để khám phá ra ‘người khác’, để hiểu người khác và để làm chứng niềm tin của chúng ta với người khác”. Linh mục Bernard Adura nhấn mạnh rằng, vùng Địa Trung Hải trong nhiều thế kỷ qua và tiếp tục trong thời hiện tại là một cầu nối giữa các nền văn hóa và các tôn giáo. “Chúng tôi xác tín về điều đó. Đối thoại là cách hay nhất để xích lại với người khác, với người lạ, để không còn phải sợ, để gặp gỡ họ, để khám phá, để đón nhận, để nghe và hiểu họ, để làm chứng với họ về niềm tin của chúng ta trong sự tôn trọng các xác tín của người khác”.

Theo Linh mục Ardura, cuộc đối thoại liên văn hóa “mời gọi mọi người thiện chí, bất luận quốc tịch, văn hóa, tôn giáo của họ là gì, để xây dựng một nền văn hóa hòa bình và hòa hợp đích thực” ngang qua “việc giáo dục về lương tâm và văn hóa”. Cuộc đối thoại này bao hàm việc thể hiện một cách sâu sắc ý nghĩa con người và tình huynh đệ giữa con người, trong sự tôn trọng tính linh thánh của sự sống, sự nhìn nhận tính liên đới của mọi con người với thế giới được tạo dựng, với tất cả mọi người khác và với Thiên Chúa”.

Trong phần kết luận, Linh mục đã nói đến tầm quan trọng của việc trao đổi văn hóa để tạo thuận lợi cho cuộc đối thoại này. Cuộc trao đổi này chủ yếu diễn ra tại những cái nôi của văn hóa và giáo dục, đó là trường học, đại học, các trung tâm văn hóa, khoa học, các công trình văn hóa, các nghi thức và phong tục. “Chúng ta là những nhân chứng về tầm quan trọng của các thể chế giáo dục và đào tạo để tập đối thoại liên tôn giáo ngay từ lúc còn nhỏ”¹⁷.

4. Kết luận

Đối thoại liên tôn giáo cũng là một cơ hội để mỗi tôn giáo giáo huấn các tín đồ của mình có tinh thần cởi mở, chấp nhận trong yêu thương và kính trọng các tín đồ thuộc các tôn giáo khác, qua đó góp phần không nhỏ trong việc xây dựng một thế giới an bình.

Nhưng không thể có đối thoại liên tôn giáo hay liên tôn giáo khi lòng người ta còn nặng trĩu những đổ kỵ, tự nhốt mình trong những pháo đài để biện minh, để tự vệ, thậm chí để tìm mọi kẽ hở của đối phương để tấn công. Tất cả các thái độ này thực ra chẳng đáng gì đến niềm tin đích thực của tôn giáo, mà chỉ là những yếu tố ngoại lai như những vết bụi trần dính lên người, tuy không thể tránh khỏi trong cuộc hành hương đến với SỰ THẬT, giữa một thế gian chưa được cứu độ hoàn toàn, nhưng cũng cần phải gột rửa, thanh tẩy và làm sáng bộ mặt tôn giáo của mình.

Bởi vậy, đối thoại liên tôn giáo cũng là cơ hội hay nói chính xác hơn, là hành động thanh luyện và làm phong phú hơn niềm tin của chính tôn giáo mình./.

CHÚ THÍCH:

- 1 Hans Küng, Josef van Ess, Heinrich von Stietencron, Heinz Bechert (1986), *Christianity and the World Religions - Paths to Dialogue with Islam, Hinduism, and Buddhism*, Doubleday & Company, Inc.: xvi.
- 2 Theo định nghĩa của *Từ điển tiếng Việt năm 2001* của Viện Ngôn Ngữ học: “Ngành trong một họ hoặc phái trong một học thuyết, một tôn giáo. *Các tông phái của họ Nguyễn. Phật giáo chia ra nhiều tông phái*”.
- 3 Hans Küng cũng phân biệt *interreligious dialogue (between the world religions)* và *interconfessional dialogue (between the various Christian churches)* trong lời nói đầu của tập sách *Christianity and the World Religions - Paths to Dialogue with Islam, Hinduism, and Buddhism*, Doubleday & Company, Inc. 1986, ghi lại cuộc đối thoại của tác giả với các nhà chuyên môn về các tôn giáo được liệt kê.
- 4 Hans Küng (2010), *Các nhà tư tưởng lớn của Kitô giáo*, Bản dịch tiếng Việt của Nguyễn Nghị, Nxb. Tri thức, Tp. Hồ Chí Minh: 322 - 233.
- 5 Jean Delumeau (Chủ biên, 1993), *Le Fait Religieux* [Hiện thực tôn giáo], Nxb. Fayard.
- 6 Như trên, :11.
- 7 Hans Küng, Josef van Ess, Heinrich von Stietencron, Heinz Bechert (1986), *Christianity and the World Religions - Paths to Dialogue with Islam, Hinduism, and Buddhism*, Doubleday & Company, Inc.
- 8 Hans Küng and Julia Ching (1989), *Christianity and Chinese Religions*, Doubleday and Collins Publishers, New York.
- 9 Hans Küng (1986), *Christianity and the World Religions - Paths to Dialogue with Islam, Hinduism, and Buddhism*, Doubleday & Company, Inc.: xv.

- 10 WHĐ (Bản tin của Hội đồng Giám mục Việt Nam, 08/9/2015)
- 11 Thông điệp *Laudato Si'* kêu gọi một cuộc cách mạng văn hóa rộng rãi để đương đầu với hiểm họa về môi trường hiện nay.
- 12 Tuyên ngôn *Nostra Aetate* (Vào thời đại chúng ta) của Công đồng Vatican II, được công bố ngày 28/10/1965 về các quan hệ của Giáo hội với các tôn giáo không phải Kitô giáo.
- 13 Có thể tải về tập sách này tại trang web của Hội đồng Giám mục Canada:
Bản tiếng Anh: www.cccb.ca/site/images/stories/pdf/CCCB_Muslim_EN_web.pdf
Bản tiếng Pháp: www.cccb.ca/site/images/stories/pdf/CCCB_Muslim_FR_web.pdf
- 14 Tenzin Gyatso, Jeffrey Hopkins, *Đức Đạt Lai Lạt Ma tại Harvard*, Thaihabooks, Nxb. Phương Đông, Gia Lai, trang bìa 4.
- 15 Bài phỏng vấn Đức Đạt Đạt Lai Lạt Ma, do François Gautier thực hiện tại New Delhi (Ấn Độ) - công bố trên *Le monde des Religions* [Thế giới các Tôn giáo] (Online), ngày 24/10/2014.
- 16 Một cộng đồng mở cho các tín đồ thuộc các tông phái khác nhau để sống và chia sẻ niềm tin với nhau trong cuộc sống thường ngày.
- 17 Olivier Clément, *TAIZÉ, Một ý nghĩa cho cuộc sống*, Nxb. Bayard Centurion: 4 - 5.

Abstract

INTERRELIGIOUS DIALOGUE IN NEW CIRCUMSTANCES

Religion is an entity which covers the whole of human life, individuals and society, reason and feelings... Thus, interreligious dialogue must be many different forms. If the forms of interreligious dialogue are more diverse and abundant, religions will increasingly contribute to the social construction.

Keywords: Dialogue, interreligion.